

**Zøllnerhus, Nørrebrogade 174-76, Gormsgade 2a og b, Allersgade 1
Opført 1935. Tegnet af arkitekterne Charles I. Schou og Erik Kragh**

Zøllnerhus mod Nørrebrogade

Gårdrummet

Fredningsforslaget omfatter: Etageejendom i fem, henholdsvis seks etager, beliggende på Allersgade 1, Nørrebrogade 174-76 og Gormsgade 2 a+b. En-etages, samtidig udbygning i gården, garage fra 1936. Bygningen er en udlejningsejendom, der rummer både erhverv og boliger.

Forslagsstiller: Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, på vegne af fam. Zøllner og DOCOMOMO.

Indholdsfortegnelse:

Begrundelse for forslaget
Baggrunden for forslaget
Beskrivelse
Oprindelighed og ændringer
Bygningshistorie
Arkitekten Charles I. Schou
Vedligeholdelsesstand
Kommune/bydels-atlas
Identifikation
Kilder
Bilag: Fotos, kort og tegninger.

Hjørnet Gormsgade/Nørrebrogade

Indgangsparti med plakatsøjle

Hjørnet mod Allergade/Nørrebrogade

Begrundelse for fredningsforslaget:

Ejendommen er en velbevaret og tidstypisk funkisejendom, hvor navnlig den kobberbeklædte under- og mezzaninfacade må fremhæves for sin store originalitet.

Den ellers afdæmpede, men usædvanligt helstøbte ejendom, har i meget høj grad undgået modernisering udover almindelig vedligehold.

Butikkernes ændrede brug gennem tiden har resulteret i, at planløsningen har gennemgået visse ændringer, men ikke mindst i sammenligning med Kai Gottlobs Baldersgade 18 og Vilh. Lauritzens Nørrebrogade 157-59, og de uigenkaldelige ændringer disse to bygninger har gennemgået, må Zøllnerhus fremhæves for det fine samspil mellem de kobberbeklædte underetager og det glatte, kubiske overhus samt den høje grad af autenticitet.

Zøllnerhus (forhuset mod Nørrebrogade) er derudover et af de tidligste etagehuse, der er opført i ren jernbeton, hvilket da også afspejler sig i den langsommelige byggesagbehandling, herunder problemerne med at skaffe de fornødne dispensationer fra gældende bygningsreglementer.

Samtidige etageejendomme, opført helt eller delvist i jernbeton:

- Ågården, Åboulevarden i Århus (Ove Christensen), fra 1932.
- Schleppegrellsgade, Frederiksbjerg i Århus (Ove Christensen), fra 1933.
- Brotorvet i Nørresundby (Charles Jensen og Danalith), fra 1933.
- Store Strandstræde 11 i København (Gundelach-Petersen), fra 1934. *Opført med jernbetonskelet.*
- Zøllnerhus, fra 1934-35. *Opført i ren jernbeton, iflg. DOCOMOMO.*
- Kvindernes Bygning, Niels Hemmingsengsgade i København (Ragna Grubb og Ernst Ishøy), fra 1936. *Opført i jernbetonskelet med etagehøje betonelementer.*
- Godthåbsvej 229 (Frits Schlegel), fra 1936. *Opført i etagehøje betonelementer, uden jernbetonskelet.*
- Systemhuset, Ordrupvej 70 i Gentofte (Mogens Lassen og Ernst Ishøy), fra 1937. *In situ-støbte, bærende skillevægge og etagedæk, fyldt ud med træbeklædte facadeelementer med store glaspartier.*

Af disse er kun Systemhuset i Gentofte fredet.

Vinduesdetalje

Altaner mod Allersgade

Bevaret butiksfacade

Baggrund:

Zøllnerhus er en markant og helstøbt ejendom i bybilledet på Nørrebro. Området er ikke ellers kendetegnet ved bygninger af så høj kvalitet.

Bygningens moderne formsprog gør, at den uden der er foretaget de store ændringer, også idag opfylder sin rolle som butiks- og udlejningsejendom til alles tilfredsstillelse.

Ejendommens høje bevaringsgrad og kvalitet, den fine indpasning i miljøet og den usædvanligt velbevarede, dekorative underfacade, sammenholdt med arkitektens betydning for funktionalismen og modernismens udbredelse, ligger til grund for fredningsforslaget.

Det kan ikke forventes, at Zøllnerhus også i fremtiden vil have så hensynsfulde ejere som familien Zøllner, hvorfor Landsforeningen By og Land skønner, at fredningsspørgsmålet bør afklares på nuværende tidspunkt.

Beskrivelse:

Trefløjet ejendom fra 1934-35, bestående af tre opgange i fem etager og to i forhuset mod Nørrebrogade, i seks etager. Tilbygningen i en etage mod gården er samtidig, mens garagebygningen er opført i 1936. 57 lejligheder, hvoraf 43 til beboelse, 14 til erhverv.

Ejendommens hovedfløj mod Nørrebrogade er udført i jernbeton med udkraget udhængstag, ligeledes i jernbeton (førhen var undersiden af dette angiveligt beklædt med glas, iflg. kommunens byggesagsarkiv).

Sidefløjene er murede og pudsede, alle facader er gulmalede, med hvide indramninger omkring vinduerne, der er de oprindelige, grønmalede jernvinduer. Underfacaden, bestående af gadeplan med butiksfacader og mezzaninen (hvor vinduerne i øvrigt er brunmalede), er kobberbeklædt, dog ikke sidefløjene. Ud for butiksindgangene på hjørnerne, og de to opgange mod Nørrebrogade står kobberbeklædte piller, der bærer den let udkragede mezzaninetage ovenover.

Sidefløjene mod Gormsgade og Allersgade er forsynede med jernbetonaltaner med gitre, og de afdæmpede trapperum står intakt med håndlister, døre og kraftigt gule, gennemløbende glaspartier.

Det oplyses fra administrator, at samtlige lejligheder i forhuset har bevarede korkgulve, ligesom flere lejligheder stadig er udstyret med oprindelige køkkener og badeværelser med indbygget badekar, terrazzogulve og hvide fliser.

Ejendommens vandrette orientering skabes af det kobberdækkede vinduesparti forneden, i kombination med de langstrakte vinduer foroven, for endelig at afsluttes af et lavt, afvalmet vinkeltag med blådæmpede tegl (beklageligvis skiftet til sortglaserede over fløjene, da man havde problemer med at skaffe de rigtige), hvis lave hældning gør det praktisk talt usynligt fra gaden.

Plakatsøjle ud til Nørrebrogade

Trapperum

Trappeskakt

Oprindelighed og ændringer:

- Det udkragede tag over forretningsfacaden ud til Nørrebrogade var oprindeligt beklædt på undersiden med glas ifølge kommunens optegnelser. Hvornår dette er blevet nedtaget er uvist.
- Flere lejligheder er blevet indrettet på loftet i perioden 1998-2000, henholdsvis en i Gormsgade 2a, en i Gormsgade 2b (1998), og to i Allersgade (2000). Arkitekten er en lokal arkitekt; Emanuel Rytter Aps. Der er i forbindelse med etableringen af disse lejligheder opsat fire kviste mod gaden, i kopi af de eksisterende, og fire altankviste mod gården.
- I perioden 1989-93 sammenlægges tre butikker i gadeplan, og der etableres åben forbindelse til mezzaninen, således at bygherren FONA kunne råde over et større butiksareal. Arealet anvendes idag af Expert Radio. Vinduespartierne er her delvist skiftet til guldbronzerede aluprofiler. Bør retableres, som man også ser det gjort på "Lagkagehuset" på Torvegade, Christianshavn.
- I 2001 bliver der opsat en trappe mellem kælder og stueplan, til brug for butikskæden Expert Radio.
- I 2003 ændres betontrappen fra gårdrummet til terrassen på udbygningens tag, af sikkerhedshensyn, til en ståltrappe.
- Ejendommen har ikke altid været gul, men stod indtil for ca 15 år siden i flødefarvet.
- Vinduesfacaden er skiftet til broncerede aluprofiler udfor Expert Radio.

Bygningshistorie:

Ejendommen Zøllnerhus blev opført i 1934-35 og 36 (garagen), for slagtermestrene Ludvig og Georg Zøllner. Arkitekterne Charles I. Schou og Erik Kragh forestod byggeriet, i samarbejde med de rådgivende ingeniører Peder Bruun og Adolf Schrøder, Svanevænget 12, København Ø.

Charles I. Schou var fast kunde i slagterforretningen, og det var herigennem, at samarbejdet med slagtermestrene Ludvig og Georg Zøllner kom i stand.

Forud for byggeriet lå dog en del komplikationer:

Byggegrunden i efteråret 1933, med Allersgade til højre.

På grunden lå indtil 1934 en stribe mindre ejendomme, stalde og baghuse. Ud mod Nørrebrogade lå bagermester Johs. Pitzners ejendom med bageri og udsalg, brdr. Zøllners to lave ejendomme med slagteri og udsalg, og endelig en lidt større bygning, ligeledes ejet af brdr. Zøllner, der bl.a. husede værtshuset "Nørrebros Himmerige". Bagermesteren nægtede at sælge sin ejendom, hvorefter kommunen greb ind ved ekspropriation, for at muliggøre det storstilede projekt. Også indehaversken af værtshuset, som oplyste, at hun havde tre ukonfirmerede børn at forsørge, protesterede over planerne. Hun accepterede til sidst et lejemål i det nye byggeri, ud mod Allersgade.

Man havde til udgravningerne anskaffet en stærkt osende gravko, men på grund af beboernes klage til Social – Demokraten, standsede Sundhedsvæsenet gravkoens fortsatte virksomhed, og herefter foregik udgravningerne ved håndkraft.

Da man skulle til at opføre jernbetonbygningen ud mod Nørrebrogade (ligeledes ved håndkraft), var det kommunen, der ikke ville give byggetilladelsen, og først efter måneders brevskrivninger og beregninger kunne man fortsætte arbejderne.

Byggeriet af Zøllnerhus indebar, at gaderne Gormsgade og Allersgade blev gjort bredere, hvorfor det var muligt, at fortsætte slagteriudsalget fra det halvt nedrevne hjørnehus ud til Gormsgade, hvor der tidligere var bagerforretning. Bagermester Pitzner var henvist til et interimistisk skur, opført halvt ude på Gormsgade, i de to år byggeriet stod på.

Byggeriet er ved at tage form

Klager over gravkoen

Brødrene Zöllner overtog selv den centralt placerede slagterforretning, beliggende mellem de to opgange ud mod Nørrebrogade, hvor der idag er radioforretning. Til venstre for denne placeredes bagerforretningen, ligesom idag, og en lædervareforretning, og til højre en kiosk og en vinforretning. Udbygningen mod gårdrummet var hovedsageligt indrettet til bageri og slagteri (i dag er der i udbygningen indrettet bageri). Ejendommen var, indtil for ca. 15 år siden, flødefarvet, hvorefter den skiftede til den nuværende gule kulør. Idag findes byens vistnok sidste "JANUS" på hjørnet af Gormsgade, en indvandrergrønthandler på hjørnet af Allersgade, og midtfor ligger et konditori (tidligere lædervarer og bageri) og "Expert", hvor der var slagter, kiosk og vinhandel førhen. Ejendommen er stadig i Zöllnerfamiliens eje, og familien gør fortsat en stor indsats for at vedligeholde og modernisere i respekt for bygningens arkitektoniske udtryk.

Ejers tipoldefar, oldefar og farfar (Ludvig Zöllner), alle slagtermestre, samt ejendommens arkiv

Arkitekten Charles I. Schou, 1884-1973:

Charles I. Schou dimitterede fra Teknisk Skole 1902, hvorefter han var optaget på Kunstakademiets Arkitektskole i perioden 1904-05. Var blandt andet ansat hos Carl Brummer, førend han i 1910 startede egen tegnestue. Gennem hans arbejde for stadsingeniør A.C. Karsten kom Schou i kontakt med Poul Henningsen, med hvem han snart dannede en studiekreds med byplanlægning som emne, der ledte til oprettelsen af Byplanlaboratoriet.

Udover et mangeårigt medlemsskab af Byplanlaboratoriet var Charles I. Schou også engageret i bestyrelsesarbejdet for Thorvaldsens Museum (1937-48), Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse (1942-49), formand for den danske gruppe af Neues Bauen (1929-33) og medstifter af og formand for Landsrådet for Bykultur.

Som arkitekt har Schou udarbejdet utallige byplanforslag, opført en lang række markante bygninger og vedholdende deltaget i debatten om arkitektfagets praktiske indhold og udtryk.

Hans indsats delte sig i to: Byplanlægning og boligbyggeri. De engelske havebyer var hans store inspirationskilde, og hans plan for Vigerslev Haveby var nyskabende med adskillelsen af boligveje fra gennemgående færdselsårer. Også boligbebyggelsen omkring Grundtvigskirken, som blev opført i samarbejde med P.V. Jensen Klint, G. Gøssel og O. Wittrup bør her fremhæves.

Arkitekten Erik Kragh:

De to arkitekter Schou og Kragh havde tidligere arbejdet sammen ved projekteringen af ejendommen Nørrebrohus på hjørnet af Mimergade og Nørrebrogade, der stod færdig i 1924. Også senere arbejder er udført af de to i fællesskab; Knudsgården på Bellahøjvej/Dybendalsvej fra 1948 og Nannasgården I-III på Nannasgade/Hamletsgade.

Tilsyneladende har Erik Kragh ikke tegnet et eneste, selvstændigt projekt, og det må formodes, at Charles I. Schou var hovedmanden bag bl.a. Zøllnerhus.

Erik Kragh er ikke nævnt i hverken Weilbach eller Arkitekturguide København, og yderligere oplysninger om hans liv og/eller karriere har ikke kunnet skaffes.

Lampested

Vedligeholdelsesstand:

Meget fin vedligeholdelsesstand. Facader fremstår nymalede med heldækkende pudslag, vinduerne er de oprindelige jernvinduer, ligeledes i fin, vedligeholdelsesmæssig stand, og den usædvanligt velbevarede, kobberbeklædte underfacade kunne ved en mindre indsats komme til at fremstå helt som ved opførelsen. Opgangene er udført med terassobelægning i indgangspartierne, og linoleum på trapper og repos'er, kun ikke hvor der har været slagterbutik, hvor også trappen til 1. sal er udført i terasso (det oplyses, at slagterbutikken en overgang var i to etager). Lampesteder, kupler, døre og dørgreb etc. indsamles på depot, og genopsættes hvor der er behov.

Flere af lejlighederne er stadig forsynede med det oprindelige køkken/bad, ligesom samtlige lejligheder i forhuset har bevaret korkgulvene (20-30 mm tykke korkfliser i to farver) fra opførelsen, og lejlighederne i sidehusene de oprindelige bræddegulve.

Det er familien og viceværten meget magtpåliggende, at ejendommen vedligeholdes med respekt for det oprindelige udtryk, om muligt med oprindelige dele. Som et kuriosum kan nævnes, at kælderrummene således genopføres i nøjagtig kopi af de oprindelige, med genanvendelse af de gamle døre.

Kælderrum

Et af ejendommens 4 elevator-spil af mærket Thrige

Kommuneatlas: Høj bevaringsværdi

Identifikation: Udenbys Klædebo Kvarter, matrikel nr. 1031, oprindeligt 171 N4, 171 N3, 171 N2 B2, 171 N2 B1 samt 1031.

Ejendoms nummer 18 40 64

Københavns Amt, København

Adresse: Allersgade 1, Nørrebrogade 174-76, Gormsgade 2a og b, sidstnævnte er den officielle adresse, formentlig begrundet i varmecentralens placering her.

Ejerforhold: Hanne-mette og Hans Louis Zøllner, som er søskende.

Kilder:

Bydelsatlas Nørrebro, 1996

WEILBACH *Dansk kunstnerleksikon*, 1994

Arkitekten Ugehæfte, Nr. 24, side 94-95

Tobias Faber: Danske Arkitekter

FORENINGEN TIL GAMLE BYGNINGERS BEVARING, *Den bastante uvished*, Henry Voss, Kbh, 1998.

NB: BBR oplyser, at der er tale om en muret bygning, uden jernbetonskelet. Dette er ikke i overensstemmelse med byggesagens oplysninger, og de faktiske forhold på stedet, idet hovedfløjen mod Nørrebrogade er opført i ren jernbeton, medens sidefløjene har murede og pudse overflader.

Der blev således givet særlig tilladelse til at bygge Zöllnerhus, idet teknikken med jernbeton på det tidspunkt var så ny og uprøvet i Danmark.

Kontaktpersoner:

Administrator: Foldschack og Forchammer, Skindergade 23,4. 1159, Kbh. K. 33 44 55 66.

Sagsbehandler: Kirsten Nielsen, 33 44 55 64, foldschack@ecolaw.dk / kn@ecolaw.dk

Ejer: Hans Zöllner, 47 75 00 46